

VELİLERE GÖRE 4-6 YAŞ KUR’AN KURLARI (VAN ÖRNEĞİ)*

Münir ECER**

E-mail: munirecer2010@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0486-1460>

Citation/©: Ecer, M. (2023). Velilere göre 4-6 yaş kur’an kursları (Van örneği). *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 15, 151-172.

DOI Number: <https://doi.org/10.53112/tudear.1229108>

Öz

4-6 yaş Kur’an Kursları, Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olarak Türkiye’nin erken çocukluk dönemi din eğitiminde önemli bir tecrübe ortaya koymaktadır. Bu anlamda söz konusu kurslar kurulduğu tarihten bu yana niceliksel anlamda artış gösterirken niteliksel açıdan da ortaya konulan bilimsel araştırmaların verilerine bağlı olarak çeşitli yenilikler gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada Van ili örnekleme ile 4-6 yaş Kur’an kurslarının velilerin gözünden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla verilerin toplandığı bu çalışmada, çocuklarını söz konusu kurslara gönderen ebeveynlerin üç tema üzerinde yoğunlaşan görüşleri ileri sürdükleri tespit edilmiştir. Bunlar; çocukların kurslara gönderilme nedenleri, kurslarda verilen eğitimin niteliği ve kursların fiziksel koşullarıdır. Söz konusu üç tema, bulgu başlıkları olarak ele alınmış ve yorumlanmıştır. Velilerin ilgili temalar bağlamında ileri sürdükleri

* Bu makale, 01-02 Aralık 2022 tarihinde Van’da düzenlenen *Dünden Yarına Van İlinin Panoraması: Van’ın Geleceği Sempozyumu*’nda “Velilere Göre 4-6 Yaş Kur’an Kursları: Van İli Örneği” başlığıyla sunulan tebliğin geliştirilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, Turnitin kullanılarak benzerlik raporu alınmış ve araştırma/yayın etiğine uygunluğunu teyit edilmiştir.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. The article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using Turnitin, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

değerlendirmeleri, sorun olarak görmüş oldukları bazı durumlar ile birlikte ortaya konulmuş ve problem alanlarına ilişkin çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, 4-6 Yaş Kur'an Kursları, Diyanet İşleri Başkanlığı, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Veli.

4-6 YEARS OLD QURAN COURSES ACCORDING TO PARENTS (VAN EXAMPLE)

Abstract

4-6 years old Qur'an Courses, under the Presidency of Religious Affairs, reveal an important experience in Turkey's early childhood religious education. In this sense, while it has increased quantitatively since its establishment, it also carries out innovations with various searches depending on the data of scientific researches put forward in qualitative terms. In this study, it is aimed to evaluate 4-6 years old Quran courses from the eyes of the parents with the sample of Van province. In this study, in which data were collected through semi-structured interview forms using the case study design, one of the qualitative research methods, it was determined that the parents who sent their children to the mentioned courses put forward opinions focusing on three themes. These; There a sons for sending children to the courses, the quality of the education given in the courses and the physical conditions of the courses. The three themes in question were handled and interpreted as findings titles. The evaluations put forward by the parents in the context of the relevant themes, along with some of the situations they saw as problems, were put forward and various suggestions were developed regarding the problem areas.

Keywords: Religious Education, Quran Courses for 4-6 Years, Presidency of Religious Affairs, General Directorate of Education Services, Parent.

Giriş

4-6 yaş grubu Kur'an Kursları, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın (DİB) bünyesinde erken çocukluk dönemine hitap eden yaygın din eğitimi ortamlarıdır. Yaygın din eğitiminde yaş sınırlandırılmasının kaldırılmasından sonra (Diyanet İşleri Başkanlığı [DİB], 2018) çocuklara velilerinin talebi doğrultusunda din öğretimi vermek amacıyla ortaya çıkan bu kurslar, ilgili yaş aralığını hedef kitle kabul ederek yaygın din eğitimi bünyesinde hizmet vermeye başlamıştır.

4-6 Yaş grubu Kur'an kursları, ilk kez 2013-2014 eğitim-öğretim yılında uygulama altyapısının oluşturulabilmesi için pilot bir uygulama ile açılmıştır. Bu uygulamada 10 il belirlenmiş ve söz konusu illerde bu kurslar aracılığıyla eğitim vermeye başlanmıştır (DİB, 2014). Burada alınan olumlu dönütler üzerine 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Türkiye'nin diğer illerinde de kurslar açılmış ve aktif bir şekilde faaliyet yürütmeye başlamıştır. Türkiye'nin erken çocukluk dönemi din eğitimine önemli bir adım olarak ortaya çıkan 4-6 yaş Kur'an Kurslarının ciddi bir biçimde rağbet gördüğünü ve ebeveynler tarafından ilgi ile karşılandığını ileri sürmek mümkündür (Sağlam, 2020, s. 11). Nitekim DİB tarafından en son 2022 yılında yayınlanan ve 2021 yılının başkanlık bünyesindeki çalışmalarını içeren faaliyet raporuna göre bu kurslarda 105.369 öğrenci öğrenim görmüştür (DİB, 2022b).

DİB, bu kurslardaki eğitimin altyapısı ve uygulama esaslarını ortaya koyan öğretim programları da geliştirmiştir. En son 2022 yılında hazırlanan ve yürürlüğe konulan 4-6 yaş grubu Kur'an Kursu öğretim programının amaçları genel olarak öğrencilerin İslâm dininin temel değerlerini fark edip gündelik hayatta kullanmaları, Kur'an-ı Kerim'i ses ve şekil olarak tanımaları, Allah'ı ve Hz. Peygamber'i (sav) seviyelerine uygun olarak bilmeleri, sağlıklı bir din ve ahlâk gelişimi göstermeleri, dinî değerler ile ilgili olumlu deneyimler yaşamaları ve bazı temel becerileri kazanmaları şeklinde belirlenmiştir. Bu kurslarda görev alacak öğreticilerin Kur'an Kursu öğreticileri ile ilgili belirlenen yeterliklerin yanı sıra ilgili yaş aralığındaki çocukların gelişim dönemi özelliklerini bilmeleri ve etkili bir iletişim dili kurmaları beklenmektedir. Programda yer alan öğrenme alanlarında ise kursa uyum sürecinden sonra dinî bilgiler, değerler eğitimi, Kur'an-ı Kerim, tamamlayıcı kazanımlar ile beslenme ve temizlik alanları yer almaktadır. Dinî bilgiler alanına bakıldığında burada öncelikle bazı temel dinî bilgiler, daha sonra da Allah'ı tanıyorum, Peygamberimizi tanıyorum, kitabımı tanıyorum, dua, namaz, oruç ve dinî mekânlarımızı tanıyorum ünitelerinin yer almakta olduğu görülmektedir. Değerler eğitimi alanında saygı, iş birliği, doğruluk ve dürüstlük, sorumluluk, yardımlaşma/paylaşma, empati, adalet, adab-ı muâşeret, sabır, sevgi/merhamet ve milli/manevi değerler üniteleri yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim alanında Kur'an-ı Kerim'i tanıma, harfleri tanıma ve ezberleme, med harfleri ve cezm harflerini tanıma ve ezberleme, şedde, tenvin işareti ve lafzatullahı tanıma ve Kur'an-ı Kerim'i okuma üniteleri mevcuttur. Tamamlayıcı kazanımlarda renkler, geometrik şekiller, boyut, miktar, yön/mekân/konum, sayılar, duyular, duygular, zıt kavramlar, zaman ve sembollerin kazandırılmasını hedeflediği görülmektedir. Son olarak beslenme ve temizlik alanında da davranışlar yoluyla yeme-içme ve temizlik adabına bazı temel becerilerin çocuklara aktarıldığına ilişkin detaylar üzerinde durulmaktadır. Her bir alana ilişkin kazanımlar ise belli bir sıraya uygun olarak belirlenmiş ve ilgili müfredatta ortaya konulmuştur (DİB, 2022a).

4-6 Yaş Kur'an Kurslarının ortaya çıkmasından bu yana kursların öğretim programı, burada görev alan öğreticiler, öğrenim gören öğrenciler ve çocuklarını gönderen velileri konu

edinen bilimsel çalışmalar da yapılmıştır. Veliler üzerine yapılan çalışmalara mercek tutulduğunda, çeşitli iller örnekleminde çocuklarını bu kurslara gönderen ebeveynlerin memnuniyet düzeylerinden burada verilen eğitimin değerlendirmesine değin çeşitli bakış açılarının mevcut olduğu ve bunların irdelendiği görülmektedir. Bu kapsamda Demir ve Camadan, Bayburt ilini merkeze alarak velilerin kurslarla ilgili yapısal ve pedagojik görüşlerini araştırmıştır (Demir & Camadan, 2019). Gün, karma desenli bir yöntem kullanarak Samsun ili özelinde hem öğretici hem de velilerden anket ve görüşme aracılığıyla veri toplayıp kursların eğitim uygulamalarını ve karşılaşılan güçlükleri tespit etmeye çalışmıştır (Gün, 2016, ss. 37-38). Kurt, Ankara ili örneklemini ile hazırladığı tez çalışmasında velilerin memnuniyet düzeyleri ve beklentilerini tespit etmeye çalışmıştır (Kurt, 2017, s. 4). Bayka, 2018 yılında yürürlüğe konularak uygulanan 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretim programı hakkında Samsun ili özelinde öğreticilerin yanı sıra velilerin de görüşlerine başvurmuştur (Bayka, 2019, s. 4). Tüfekçi, bu kurslarda görev yapan öğreticiler ve kursa çocuklarını gönderen velileri Kırıkkale ili özelinde ele alarak kursların programı ve eğitim durumu hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur (Tüfekçi, 2020, s. 6). Akgül, sadece velileri konu edinerek bu kurslardaki eğitim durumunun değerlendirmesini Amasya ilini merkeze alarak yürütmüştür (Akgül, 2020, ss. 2-3). Korkmaz, doğrudan velileri konu edinmemekle beraber öğreticileri merkeze alan bir çalışma yapmış ve öğreticilerin veli beklentileri ve ihtiyaçlarına ilişkin görüşlerine de yer vererek 4-6 yaş Kur'an Kurslarının veli kategorili literatürüne de katkıda bulunmuştur (Korkmaz, 2019, ss. 137-151). Benzer bir çalışmanın Yazıbaşı tarafından da yürütüldüğü görülmektedir. Yazıbaşı, öğreticilerin veli ile ilgili görüş ve değerlendirmelerini Kırıkkale ili özelinde ele almıştır (Yazıbaşı, 2020).

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, özellikle 2022 yılında hazırlanarak uygulanan öğretim programı ve buradaki içerikler üzerinde herhangi bir saha çalışmasının yapılmamış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda öğretici ve velilerin değerlendirmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla beraber velilerin belli bir beklenti ile çocuklarını bu kurslara gönderdiği göz önünde bulundurulduğunda görüşmeler yoluyla, farklı bölgeleri ve illeri çalışma grubu olarak seçip bu beklentilerin karşılanma durumunu ortaya çıkarmanın önem arz ettiğini ileri sürmek mümkündür. Öte yandan şu an uygulanmakta olan program ile önceki arasında veli beklentilerinin dikkate alınıp alınmadığını görebilmek için yeniden velileri merkeze alan araştırmaların yürütülmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu sayede velileri konu alan önceki çalışmalarla bir karşılaştırma yapma olanağı da elde edilebilecektir.

Verilen bilgiler ışığında bu çalışmanın ana problemi "Van ilinde çocuklarını 4-6 yaş Kur'an kurslarına gönderen velilerin bu kurslara ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?" sorusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu ana problem etrafında alt problem olarak da velilerin çocukları için neden 4-6 yaş Kur'an kurslarını seçtiği, kurslarda verilen eğitimi nasıl değerlendirdiği ve çocukların günün belli bir bölümünde vakit geçirdiği kursların fiziksel koşulları hakkında neler düşündüğü soruları irdelenmektedir. Bu ana ve alt problemler

etrafında çalışmanın amacı ise Van ilini merkeze alarak çocuklarını 4-6 yaş Kur'an kurslarına gönderen velilerin bu kurslar hakkındaki görüşlerini ortaya çıkararak değerlendirmelerde bulunmaktadır.

1. Yöntem

1.1. Desen

Çalışmada bilimsel araştırma yöntemi olarak nitel araştırmanın durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması; bir problem durumu veya sorusu çerçevesinde kaynak eserler ya da katılımcı bireyler gibi referanslar aracılığıyla detaylı ve derinlikli bir inceleme ve araştırma yaparak rapor ve sonuçların elde edildiği bir nitel araştırma desendir (Berg & Lune, 2019, ss. 304-305; Creswell, 2017, s. 187, 2021, ss. 97-100). Bu çalışmada çocuklarını 4-6 yaş Kur'an kurslarına gönderen ebeveynler üzerinde derinlikli bir araştırma yapılmıştır. Bu kapsamda çocukların bu kurslara neden gönderildiği, bu kurslarda ne tür ve nasıl bir eğitim verildiği ve kursların fiziksel koşullarının ne düzeyde olduğuna ilişkin sorgulamalar detaylı bir şekilde irdelenmeye çalışılmıştır. Bu sebeple durum çalışması deseninin çalışma için uygun olduğunu ileri sürmek mümkündür.

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmada çocuklarını 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına gönderen veliler çalışma grubunda evren olarak seçilmiştir. Çalışmanın örneklemini ise Van ilinin üç merkez ilçesi olan Tuşba, Edremit ve İpekyolu'ndaki 7 kursun velileri oluşturmaktadır. Van ilinde klasik usul ile Kur'an Kursu hüviyetine sahip olarak erken yaşlara kadar öğrenci kabul edip dinî eğitim veren medreseler bulunsa da (Kalaç, 2022) hem doğrudan erken çocukluk dönemini muhatap alması hem de DİB'e bağlı bir yaygın din eğitimi kurumu olması açısından 4-6 yaş Kur'an kursları giderek çoğalmaktadır. Araştırmacı, katılımcı sayısını önceden belirlemeksizin homojen olarak oluşturulan gruplarla görüşmeye başlamıştır. Görüşmelerle yürütülen araştırmalarda, araştırmacı verilerin elde edildiğini ve görüşme faslının sona erdirilmesi gerektiğini doğal olarak anlar ve görüşmeleri bitirir (Neuman, 2014, s. 591). Bu anlamda görüşme sayısı 7'ye ulaştığında sorulara verilen cevaplarda tekrarların başladığı tespit edilmiş ve görüşme araştırmacı tarafından sonlandırılmıştır. Böylece çalışma grubunda 7 katılımcı yer almaktadır. Bu anlamda katılımcıların çocuklarını gönderdiği kursların ilçelere göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 1: Katılımcı veliler ve çocukların gönderildiği kursların bulunduğu ilçeler

Katılımcı No	İlçe
K1	Tuşba
K2	Edremit
K3	Tuşba
K4	İpekyolu
K5	İpekyolu
K6	Edremit
K7	Edremit

1.3. Veri Toplama Aracı

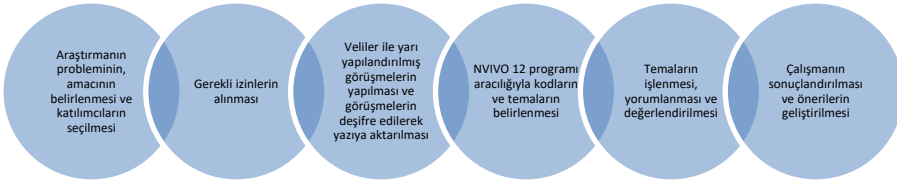
Çalışmanın veri toplama aracını yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme, nitel araştırmada araştırmacının birey veya gruplar ile görüşerek kendilerine araştırma konusuna ilişkin açık uçlu sorular yönlendirip aldığı cevapları veri toplama aracı haline getirmesidir. Katılımcı bu sorulara açık, anlaşılır ve sınırlandırılmamış cevaplar verebilmekte ve böylece çalışmaya katkı sunmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilebildiği gibi çeşitli iletişim teknolojileri de kullanılabilir (Creswell, 2017, s. 190).

Bu araştırma için öncelikle 8 soru hazırlanmıştır. Alan, dil ve ölçme uzmanlarından alınan yorum ve değerlendirmelerle bu sorular 4'e indirilmiştir. Soruların uygulanması, etik kurul iznine bağlı olduğundan gerekli izinlerin alınmasına da özen gösterilmiştir. Bu anlamda Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Yayın Etik Kurul Başkanlığı'ndan 07.11.2022 tarih ve 2022/23-04 karar numarası ile etik kurul izni alındıktan sonra katılımcılarla görüşmelere başlanmıştır.

1.4. Veri Toplama Süreci ve Veri Analizi

Çalışma grubunda yer alan veliler ile öncelikle çalışmanın amaç ve kapsamı paylaşılmıştır. Daha sonra görüşmeler araştırmacı tarafından 2'si online olarak Zoom programı aracılığıyla, 5'i de yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara sorular yöneltilmiş ve alınan cevaplar kayıt altına alınmıştır. Daha sonra bu kayıtlar araştırmacı tarafından transkript edilerek metin haline getirilmiştir. Bu metinler NVIVO 12 programına aktarılmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi; görüşme, mesaj, metin gibi bir içerikten belli bir konu ya da kavram ile ilgili derinlikli incelemeler yaparak çıkarımlarda bulunmak için yapılan tahlildir (Büyükoztürk vd., 2018, s. 259; Karasar, 2012, s. 184). İçerik analizinden sonra öncelikle kodlar elde edilmiş, bu kodlar daha sonra birleştirilerek temalara ulaşılmıştır. Temaların tartışılması ve yorumlanmasından sonra çalışmanın sonuçları elde edilmiş, bu sonuçlar çerçevesinde çeşitli öneriler ileri sürülmüştür. Veri analizine ilişkin bu bilgileri adımlarına ve sırasına göre şu şekilde somutlaştırmak mümkündür:

Şema 1: Veri Analizi Adımları

Çalışmada her bir katılımcıdan yapılan alıntı ve atıflar kendilerine verilen kodlarla (K1, K2, K3 vs) yapılmıştır. Bu alıntılar tırnak içinde ve italik olarak verilmiştir. Ayrıca katılımcılardan yapılan bir alıntı, taşıdığı ilişkiler ağı sebebiyle bazen birden çok tema altında zikredilmiştir.

1.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel bir araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğinin sağlanması için literatürde çeşitli stratejiler öne sürülmüştür (Creswell, 2021, ss. 250-253). Bu çalışmada geçerlik ve güvenirlilik için göz önünde bulundurulmuş hususları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Şema 2: Geçerlik ve Güvenirlik

2. Bulgular ve Yorum

Veliler ile yapılan görüşmelerde kendilerinin 4-6 yaş Kur'an kurslarına dair görüşlerinden elde edilen bulgularda üç temel tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar "Velilerin çocuklarını kursa gönderme nedenleri", "Kurslarda verilen eğitim" ve "Kursların fiziksel durumu" şeklinde kategorize edilebilir. Bulgulardan ortaya çıkan bu temalar birer araştırma sorusu olarak ortaya konulacak olursa, temelde velilerin şu sorulara ilişkin cevaplar ortaya koymuş olduklarını ifade etmek mümkündür:

Şema 3: Bulgular

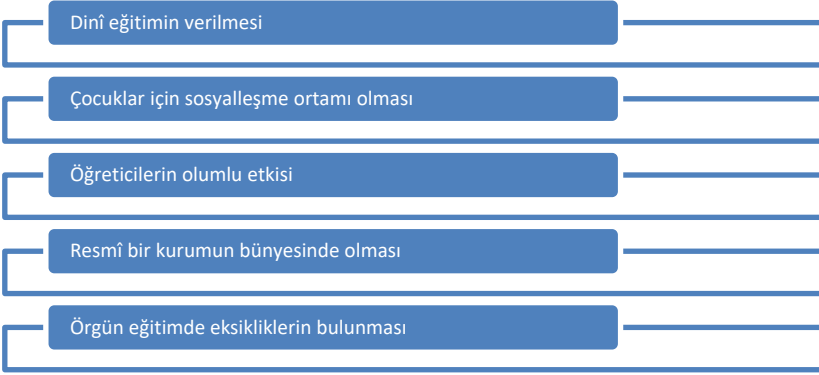

Bu sorular etrafında elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin temalar ayrı başlıklar halinde detaylandırılacaktır.

2.1. Velilerin Çocuklarını 4-6 Yaş Kur'an Kurslarına Gönderme Nedenlerine İlişkin Bulgular

Velilerin 4-6 yaş Kur'an kurslarını tercih etme nedenleri, ortaya koydukları görüşler bağlamında çeşitlilik arz etmektedir. Verilerdeki kodlar incelendiğinde bu kursların tercih edilme sebeplerinin şu şekilde sıralandığı görülmektedir:

Şema 4: Ebeveynlerin çocuklarını kurslara gönderme nedenleri

Kurslarda dinî bir eğitim verilmesi, velilerin en öncelikli tercih sebebi arasında yer almıştır. Nitekim kurslarda dinî bilgiler, değerler eğitimi, Kur'an-ı Kerim ve tamamlayıcı bazı kazanımlara ilişkin programda içerikler yer almaktadır (DİB, 2022a). Bu içeriklerin veliler tarafından önemsendiği ve değerli bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda K3, çocuğu için bu kursları tercih etme nedenini şu şekilde ifade etmiştir: “*Bu tarz kursların DİB bünyesinde açılmasını ben çok faydalı buluyorum. Buna benzer kurslar Milli Eğitim Bakanlığı'nın bünyesinde de var. Fakat burada ekstra olarak farklı içerikler de var. Özellikle Kur'an öğretimi, dua öğretimi gibi konular olduğu için ben daha faydalı olduğunu düşünüyorum. Çocuğumu bu sebeple gönderdim.*” K5, şunları dile getirmiştir: “*Din eğitiminin çok erken yaşlardan itibaren verilmesi gerektiği kanaatindeyim (...)* Ben şahsen çocuğumun ilk eğitiminin dinî eğitim içerikli olmasına önem verdim. Dolayısıyla çocuğumun erken yaşlarında Kur'an-ı Kerim'in, dinî bilgilerin olduğu bir ortamda olmasını tercih ettim. Bu konudaki temel motivasyonum çocuğumun Kur'an-ı Kerim'in öğrenilebileceği bir yer olması ve eğitimine dinî eğitim ile başlaması yönündeki isteğim oldu.” K1, benzer olarak “*Çocuğum küçük yaşta olduğu için dinî duygular biraz canlı olabilir, bu sebeple bu kursları tercih ettim*” demiştir. K6'nın görüşleri şu şekilde olmuştur: “*Kendimce bir arayışa girdim. Çocuğumu ya buraya ya da ilgili yaşa hitap eden diğer kurslara gönderecektim. Burada dinî bilgiler ve bunun yanı sıra doğruluk, dürüstlük, saygı, sevgi gibi toplumun ihtiyaç duyduğu temel değerler öğretildiğinden buraya göndermeyi tercih ettim.*” K2, Kur'an öğrenimi ile başladığı serüveni şöyle anlatmıştır: “*Çocuğum Kur'an'ı, belli duaları bilsin, okusun diye gönderdim. Bunları öğrendi ve devamında çeşitli zihinsel beceriler de elde etti.*”

Pek çok yeteneği gün yüzüne çıktı.” Konu ile ilgili K7 de şu sözleri sarf etmiştir: *“Biz anne baba olarak çocuklarımıza bir şeyler veriyoruz. Fakat bazen yetersiz kalabiliyoruz. Çocuğa verilmesi gerektiğini düşündüğümüz bilgileri biliyor olsak da bunu için uzmanlarının daha iyi yapacağına kanaat getirdik. Nitekim çocuğum gitti ve Allah’ın varlığını biliyor, tanıyor; sevgi kavramını daha iyi öğreniyor bu ortamda.”* Literatür incelendiğinde, veli görüşlerine başvuran diğer bazı çalışmalarda da benzer gerekçelerin vurgulandığı dikkat çekmektedir. Sözelimi Demir ve Camadan, ebeveynlerin çocukları için bu kursları tercih etmelerinde burada Kur’ân ve bazı temel dinî bilgilerin öğretiminin önemli bir rol oynadığını ortaya koymuşlardır (Demir & Camadan, 2019, ss. 14-15). Yazıbaşı’nın Kur’an kurslarında görev yapan öğreticiler üzerinde yaptığı çalışmasında öğreticilerin veli beklentilerinde çocuklarının Kur’ân öğrenimi başta olmak üzere verimli bir dinî eğitim almaları noktasında taleplerinin olduğu dile getirilmiştir (Yazıbaşı, 2020, ss. 107-108). Bayka da çalışmasında velilerin öğreticilerden beklentilerini işlerken velilerin Kur’ân, temel dinî bilgiler ve ahlâkî bazı değerlerin çocuklarına kazandırılması noktasında öğreticilerden önemli bir beklentiye sahip olduklarını ortaya koymuştur (Bayka, 2019, s. 67). Dinî eğitim ile ilgili kazanımların çocuklar üzerinde gerçekleştiği hususu öğretmen görüşlerine de yansımıştır (Gücen vd., 2016, s. 758).

Çocukların 4, 5 ve 6 yaşlarında sosyalleşmek ve akran grubu ile bir çevre oluşturabilmek adına bu kurslara gönderilmesinin de ebeveynler tarafından önemsendiği ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda K1 şunları dile getirmiştir: *“Aslında çocuğun evden çıkmasını da önemsiyordum. Sürekli evde kalmasını istiyordum. Evde kalırsa anne ve babasına çok bağımlı kalır ve çocuğun sosyal gelişiminde bazı problemler olabilir diye düşündüm. Bu da çocuğumu 4-6 yaş Kur’an kursuna göndermemde, kursa yönelik beklentilerimde etkili oldu (...) Bunun faydasını da görüyorum. Mesela çocuk evde sürekli arkadaşlarından bahsediyor. ‘Arkadaşım şöyle, arkadaşım böyle’ diyor.”* Konu ile ilgili K3’ün değerlendirmeleri de şöyle olmuştur: *“Buradaki eğitimde akranları ile bir arada, hatta bazen mesela bir şeyleri öğrenmede bir yarış, rekabet oluyor aralarında. Burada aynı yaşlarda çocukların beraber bulunmalarının etkisi büyük.”* K6 şu görüşleri dile getirmiştir: *“Benim büyük çocuğum çok içine kapanık biriydi. Onu biraz açılınsın, sosyalleşsin diye bu kursa gönderdim. Başta bazı uyum problemi yaşadım ama sonra çok açıldı. Hatta artık şikâyet bile gelmeye başladı. Şu an iyi mesela kendini savunabiliyor, derse katılıyor, görüş ileri sürüyor, şu an hiçbir problem yaşamıyoruz. Küçük kızım da mesela arkadaşları ile oyun oynamayı, bebeklerle oynamayı, konuşmayı ve kendini ifade etmeyi öğrendi. Bunlar çok önemli diye düşünüyorum. Bazen öyle ifadeler kullanıyorlar ki acaba benim çocuğum bu cümleyi kurabiliyor muydu diyorum. Evet, bu kurslar benim çocuğumu gönderme amacımı karşıladı diyebilirim.”* K7 ise şunları dile getirmiştir: *“Tabii ki anne babalar olarak evde çocuklarımıza sevgi, saygı ve merhameti öğretiyoruz. Ama bunu toplu bir ortamda diğer öğrenciler içerisinde öğreniyorsa, bu davranış o grup içerisinde çocuğa sirayet ediyorsa bu çok güzel bir izlenim oluşturur. Bir de akran eğitimi çok önemli bir olay. Bir öğrenci bir dersi okuduğu zaman çocuk ‘ben de okuyabilirim’ diyebiliyor.”* Çocuklarda 4-6 yaş aralığı,

sosyalleşme için önemli ve kritik bir gelişim evresidir. Çünkü bu dönem çocuklarının algılarının açıldığı, arkadaşlıkların edinildiği, küçük iş birlikleri ile sosyal bir ortam oluşturmanın öğrenildiği bir dönemdir. Çocuklar bu dönemde algılarını genişleterek ailelerinin dışında da bir çevre oluşturmaya gayret gösterirler. Kendi akranları ile oyun ortamı kurma, bu oyunlarda arkadaş edinmeyi öğrenme gibi davranışlar yoğun olarak ortaya çıkar. Bu davranışlar çocukların eş güdümlü iş yapma, iş birliği kurarak bazı becerileri edinme yetilerini geliştirmektedir. Bununla beraber sosyal bir çevre kurmalarına ve sosyalleşmelerine de önemli katkılarda bulunmaktadır (Bolat & Kahveci, 2016, ss. 14-25). Çocuklarını sosyalleşmeleri amacıyla 4-6 yaş grubu kurslarına gönderme sebebinin veliler tarafından da göz önünde bulundurulduğu tespit edilmiştir. Bu tespitlerin literatürde yer alan diğer çalışmalarda da mevcut olduğu görülmektedir (Demir & Camadan, 2019, s. 14).

Velilerin erken çocukluk dönemi eğitimi için tercih ettiği 4-6 yaş Kur'an kurslarında bir diğer önemli etkenin de kursların öğreticisi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda veliler, geçmiş yıllarda bu kurslara çocuklarını gönderen yakınlarından özellikle öğreticiye dair oluşan olumlu izlenim ve aldıkları öneriler üzerine kurslara yönelindiklerini dile getirmişlerdir. K4, bu gerekçeye işaret eden şu görüşleri ifade etmiştir: *"Geçen sene kursa devam eden yeğenimde gözlemlemiş olduğum olumlu davranış değişiminin ve kurs öğreticisinin kendisinde meydana getirdiği olumlu etkinin beni çok etkilediğini söyleyebilirim. Ablam, çocuğun öğretmenini çok sevdiğini, ondan etkilenecek pek çok dua öğrenip güzel davranışlar sergilediğini ve iyi huylar edindiğini söyledi. Ben de bu yıl 4 yaşını dolduran çocuğumun aynı öğreticiden eğitim almasını istedim ve çocuğumu gönderdim."* K3, konu ile ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Öğreticinin hem ilahiyat mezunu hem de bazı temel formasyonlara sahip biri olduğunu bildiğimden çocuğumu göndermek beni memnun etti (...) Gördüm ki çocuğumun burayı sevmesinde öğretmenin çok büyük bir etkisi var. Sabah bakıyorum koşarak öğretmene sarılıyor, öğretmen de onları seviyor tabii. Ben öğreticinin iyi olduğunu düşünüyorum."* K1 de *"Doğrusu çocuklarını daha önce buraya göndermiş olan arkadaşların tavsiyesi ile de çocuğumu buraya gönderdiğimi söyleyebilirim. Arkadaşlar buranın eğitimcinin iyi bir hoca olduğunu söylediklerinde ben de kızımı göndermeye karar verdim (...) Anladığım kadarıyla hoca, kendi çocuğu gibi görüyor öğrencileri, hatta evde anne-babasına karşı yapamadığı bazı yaramazlıkları çocuk kursta hocasına karşı yapabiliyor ve hoca da anlayışla karşılıyor (...) Doğrusu şunu söylemem gerekiyor, eğer hoca iyi bir hoca olmasaydı sanırım çocuğumu göndermezdim. (...) Burada görev yapan hocalar bu işi öğrenmişler ve giderek de kendilerini geliştiriyorlar gibime geliyor"* sözlerine yer vermiştir. Burada elde edilen bulgular 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının toplumda yerleşmeye başlayan bir kültürel hava oluşturmaya başladığı yorumunun ileri sürülmesini mümkün kılmaktadır. Zira toplum, bu kursları yeni ve denenebilir olarak değil, daha önce denenmiş ve başarı elde edilmiş gözü ile değerlendirerek tercih etme yoluna gitmeye başlamıştır. Bununla beraber kurs öğreticileri ile ilgili yeterlik anlayışının da DİB tarafından göz önünde bulundurulmaya başlandığı ve

çocukların seviyelerine uygun bir iletişim dilinin de geliştirilerek öğretici aracılığıyla yerleştirilmeye yüz tutulduğu görülmektedir. Velilerin öğretici lehine olumlu görüşler elde ederek çocuklarını bu kurslara göndermeyi tercih etme nedenlerine ilişkin bulgu, konunun literatürdeki karşılığını da sorgulamaktadır. Bu anlamda ilgili çalışmalara bakıldığında, Acur'un veli memnuniyetinin öğretici görüşlerine yansıdığını tespit ettiği dikkat çekmektedir (Acur, 2019, s. 108).

4-6 yaş Kur'an kurslarının resmi bir kurum olan DİB tarafından açılmış ve resmî kimliğe sahip öğrencilerin istihdam edildiği bir hüviyete sahip olmasının da ebeveynler için tercih kriteri olduğu, tespit edilen başka bir bulgudur. Veliler, bu anlamda erken çocukluk dönemi din eğitiminin resmî bir kurumun çatısı altında sürdürülmesine ve bu çocuklarının bu çatı altında öğrenim görmesine önem vermektedirler. Bu anlamda K5, çocuğunu bu kursa göndermesinin sebeplerini sıralarken şu ifadelerle de yer vermiştir: *“Çocuğum için bir eğitim ortamı arayışına girerken bu kursları tercih etmemde kursların Diyanet'e bağlı, resmî bir kurum olmasını önemsedim. Her ne kadar bazı özel kuruluşlar gerekli izinleri alarak erken çocukluk dönemine hitap eden din eğitimi kurumları açsalar da özellikle Diyanet'in bunu yapması ve Diyanet personelinin burada istihdam edilmesini oldukça önemsedim. Her ne kadar özel kuruluşlara kıyasla maddi bazı farklar bulunsa da benim seçimimde en önemli faktör, bu kurumların Diyanet'e bağlı olmasıydı.”* Ortaya konulan bu görüş, toplumun erken çocukluk dönemi din eğitiminin resmî kanallar aracılığıyla, yeterli sahibi personel tarafından verilmesini bir ihtiyaç olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu anlamda veliler bir donanım aramakta, dinî eğitimin verilebilmesi için güvenilir kaynaklara itibar etmek istemektedir. Literatürde yer alan ilgili çalışmalara bakıldığında, Bayka'nın da velilerin bu kursları tercih etmesinde resmî hüviyetin etkisinin olduğunu tespit ettiği görülmektedir (Bayka, 2019, s. 35). Din eğitimi alanında yapılan bazı bilimsel çalışmalarda da çocukların Kur'an öğrenimini resmî kurumların bünyesinde yürütmenin ve bu faaliyeti farklı grupların yönlendirmesi ile sürdüren okul öncesi eğitim kurumlarına karşı devlet eliyle bir alternatif oluşturmanın söz konusu kurslar tarafından güdülen örtük bir amaç olduğu ifade edilmektedir (Altaş, 2022, s. 14).

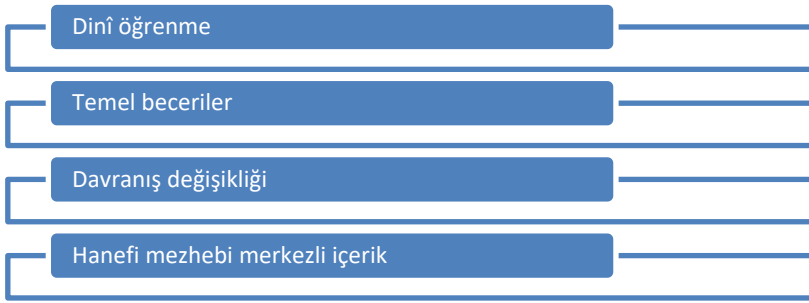
Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından resmî olarak verilen örgün eğitim sürecinde erken çocukluk dönemine dair bir din eğitimi kademesi veya uygulamasının mevcut olmaması, velilerin bu kursları tercih etmesinin başka bir sebebi olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle erken yaşlarda, çocuklarının gelişim seviyelerine uygun bir şekilde din eğitimi almasını isteyen ebeveynler, bu ihtiyacın MEB aracılığıyla karşılanmamasından ötürü 4-6 yaş Kur'an kurslarına yönelmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak K5, şunları dile getirmiştir: *“Bu kursları çok gerekli görüyorum. Din eğitimi çocuklara çok erken yaşlardan itibaren verilmelidir. Ayrıca çocukların Kur'an-ı Kerim ve temel dinî bilgiler almalarında ciddi sıkıntıların olduğunun da farkındayım. Çocuklar anaokulu ile birlikte örgün eğitime dâhil olduktan sonra Kur'an-ı Kerim'i ve temel dinî değerleri öğrenmesi biraz zor hale geliyor. Yaz Kur'an kurslarındaki eğitim de kalıcı olmuyor, çünkü okula başladıktan sonra tekrar sekteye*

uğruyor. Bir anlamda örgün eğitime başladıktan sonra çocukların Kur'an-ı Kerim'i öğrenmesi çok zorlaşıyor. Bu konuları düşününce 4-6 yaş kursları hakkında olumlu bir kanaat taşıyorum." K6 da şu görüşü dile getirmiştir: "Burası hem bir anaokulu görevini görüyor hem de bunun yanı sıra çocukların ihtiyaç duyduğu dinî bilgileri ve değerleri eğitimini veriyor." Örgün eğitimde erken çocukluk dönemine hitap eden bir din eğitimi uygulaması ile ilgili tartışmalar devam etmekle beraber, ebeveynlerin bu açığı kapatma yolunda 4-6 yaş kurslarını ideal olarak gördükleri dikkat çeken bir husustur.

2.2. Velilerin Kurslarda Verilen Eğitim ile İlgili Görüşlerine Dair Bulgular

Veliler ile yapılan görüşmelerde ortaya çıkan önemli bir tema da kendilerinin kurslardaki eğitim durumu ile ilgili değerlendirmeleri olmuştur. Kurslarda verilen eğitime dair değerlendirmeler, temel olarak şu kodlar etrafında kümelenmiştir:

Şema 5: Ebeveynlerin kurslardaki eğitim hakkındaki görüşleri

Velilerin kurslardaki eğitim durumlarına ilişkin öncelikli yaklaşımı, burada dinî bir öğrenmenin meydana gelmesi ve çocuklarının İslâm dini merkezli bir eğitim alması kazanımları edindiğine dönük görüşler ileri sürmeleri olmuştur. K3, bu konuyla ilgili şu hususlara temas etmiştir: "Benim kızım 4 yaşında. Bu kursta gelecekte alacağı Kur'an eğitimi ile ilgili iyi bir temel oluşturuyor, harfleri tanıdı mesela. Bunun yanında çeşitli dualar öğrendi. Bunlar belki çok profesyonel değil ama bir temel olması açısından bence çok faydalı." K5, şunları dile getirmiştir: "Çocuğum Elif-Ba'nın yanı sıra namaz dualarını öğrendi. Yemek duaları, anne ve baba için yapılacak duaları gibi küçük yaşlardaki çocuklara öğretilecek duaları ezberledi çocuk." Veliler tarafından ileri sürülen görüşler bağlamında bu kurslarda genel anlamda dinî bir eğitimin verildiği, kursun bu açıdan amacına hizmet ettiğini göstermektedir. Zira kursun öğretim programında öğrencilerin İslâm dininin temel bazı değer ve öğretilerinin, Kur'an-ı Kerim'i ses ve şekil olarak tanımalarının, Allah'ı ve Hz. Peygamber'i (sav) seviyelerine uygun olarak bilmelerinin hedeflendiği ileri sürülmüştür (DİB, 2022a). Bu anlamda programın genel hedeflerine uygun düşebilecek eğitim içeriklerinin sürdürülmeye çalışıldığını ileri sürmek mümkündür. Bununla beraber veli görüşlerinin ele alındığı benzer çalışmalarda da konunun yerine rastlanabilmektedir. Nitekim Demir ve Camadan'ın yürüttüğü çalışmada da veliler

tarafından çocukların dinî öğrenmeler edindikleri ve bu bağlamda dinî ve ahlâkî gelişim açısından kursların sağlıklı bir etki meydana getirdiği görüşleri büyük oranda ortaya çıkmıştır (Demir & Camadan, 2019, ss. 14-16).

Dinî eğitimin yanı sıra bu kurslarda seviyeye uygun olarak bazı temel becerilerin öğrenilmesine ilişkin bilgiler de velilerin görüşlerine yansımıştır. Bu anlamda K1, *“Çocuk bazen temel becerileri öğreniyor, bunları eve getiriyor, ev ortamında paylaşıyor, sonra buradan öğrendiğini tekrar alarak okula götürüyor. Bu da çok etkili oluyor. Mesela geçenlerde baktım bazı şarkı veya müziklerle matematiksel bazı konuları, rakam, sayı gibi konuları tekrarlıyor. ‘Bir-yüz-sıfırı at on’ gibi bir müzik söylüyor. Bunun dışında boyamalar yoluyla çocukları sıkmadan bazı el becerilerinin de öğretildiğini görüyorum.”* ifadelerini kullanmıştır. K4’ün bu konuya işaret eden görüşleri de şu şekildedir: *“Çocuğum haftanın bazı günlerinde elinde bir boyama kağıdı ile eve geliyor. Öğretmeni bir harf, dua ya da şekil verip boyamasını istiyor. Ayrıca bunu okulda da yapıyorlar. Bu durum çocuğun bazı harfleri veya dinî konuları öğrenmesini kolaylaştırıyor. Ayrıca boyama ve resim çizme alışkanlığı da kazanıyor.”* K7’in şu görüşleri de dikkat çekicidir: *“Çocuk orada anaokulunun verebileceği her şeyi öğrenebiliyor. Kesme, boyama vs gibi becerileri öğreniyor. Aynı zamanda dinî konular hakkında da bilgi sahibi olabiliyor. Allah’ı tanıyor, adap ve nezaket kurallarını öğrenebiliyor. Üstelik bunları bir boyama ile pekiştirme şansı elde ediyor.”* DİB’in 2022 yılı itibarıyla uyguladığı öğretim programında yer alan tamamlayıcı kazanımlar başlıklı öğrenme alanında renk, boya, sayılar, geometrik şekiller ve duygulara hitap eden içeriklerin yer aldığı görülmektedir (DİB, 2022a). Bu durum tamamlayıcı kazanımlarda yer alan becerilerin uygulandığını ve çocuklar üzerinde olumlu etkiler ortaya çıkardığını göstermektedir. Temel becerilerin öğretiminde çocukların seviyelerine ve gelişim düzeylerine uygun, ilgilerine hitap eden bir tutumun da velilerin dikkatini çektiği görülmektedir. Bu kapsamda K3, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Çocuğa mesela ben evde bir şey yaptırmak istiyorum yaptıramıyorum. Fakat kursa gidince bakıyorum aynı şeyleri rahatlıkla yapmış. Demek ki kursta ilgi duyuyor”*. K5’in u sözleri de konuya açıklık getirmektedir: *“Öğrendikleri becerileri ya da konuları bazen oyunla, bazen etkinlikle, kimi zaman bakıyorsunuz Nasrettin hoca kılığına ya da palyaço kılığına girmiş birileri geliyor onunla öğreniyorlar.”* Bu husus öğrencilerin genel anlamda hem dinî eğitim ile ilgili konuları hem de temel becerileri seviyelerine uygun, çocukluk yaşlarında bulunmalarından ötürü taşıdıkları oyun ve etkinlik temelli eğilimle almakta olduklarını göstermektedir. Kurslara devam eden çocukların gündelik hayatta faydası olabilecek bazı becerilerinin burada kazanıldığı ile ilgili veli görüşlerinin konuya dair diğer çalışmalarda da ortaya çıktığı tespit edilmiştir (Demir & Camadan, 2019, ss. 25-26).

Veliler, kursların eğitim durumu ile alakalı olarak çocukların davranış değişikliği kazandıklarına ilişkin görüşler de ileri sürmüşlerdir. Bu anlamda velilere göre çocukları kurslarda öğrendikleri bilgileri gündelik hayatta kullanmakta ve davranış olarak sergilemektedirler. K3, bu konu ile ilgili olarak şunları dile getirmiştir: *“Mesela yemek*

yiyeceğimiz zaman artık yemek duasını çocuğumuz okumaya başladı. Evden çıkacağımız zaman mesela bir dua okuyor.” K5’in değerlendirmeleri şu şekilde olmuştur: “Çocuğumda dinî bir alt yapının oluştuğunu görebildim. Mesela ibadetler konusunda bir algı ve bilinç peyda oldu. Yemekten önce ellerini yıkama, yemekten sonra da dua etme alışkanlığı başladı.” K1 de şu ilginç değerlendirmede bulunmuştur: “Geçenlerde dikkat ettim ki kızım su içerken oturuyor. Ben normalde su içerken oturmam ama onu bu şekilde gördüm. Bazı dualar ezberlemiş onu yemekte vs okuyor bize de okutuyor. Yani eğitimin bir karşılığı var.” K7 de benzer olarak: “Çocuğum geçenlerde ayakta su içen babasını uyardı. ‘Baba, böyle içmeyi hem peygamberimiz uygun görmedi hem de sağlıklı değil!’ dedi. Çocuk evde bir beyaz yalan gördüğünde hemen tepki veriyor mesela.” Eğitimde davranış değişikliği hususu önem taşımakta ve verilen eğitimin davranışlarda bir karşılığının olması beklenmektedir. Velilerin de çocukları için böyle bir beklenti içerisinde oldukları görülmüştür. Bulgular incelendiğinde velilerin bu beklentilerinin önemli ölçüde karşılanmış olduğu ortaya çıkmaktadır. 4-6 yaş Kur’an kursu öğretim programına bakıldığında da buradaki genel amaçlarda çocukların dinî değerleri ve diğer kazanımları bir yaşantı ürünü haline getirmesine dair vurguların yer aldığı görülmektedir (DİB, 2022a). Bu durum programın amaçlarının da pekiştiği anlamına gelmektedir. Bununla beraber davranış değişikliği olgusu sadece bu çalışmada ortaya çıkan bir bulgu değildir. Velilerin böyle bir beklenti içerisinde olmaları ve çocuklarının kendilerinden beklenen davranışı sergilemeleri hususu, konu ile ilgili diğer çalışmalarda da ortaya çıkan bir bulgudur (Akgül, 2020, s. 40; Demir & Camadan, 2019, ss. 21-22; Tüfekçi, 2020, ss. 72-73; Yazıbaşı, 2020, s. 114).

Çalışmanın örneklem grubu arasında yer alan Van ili özelinde velilerin ortaya koyduğu görüşlerde, toplumun bazı alışlageldik alışkanlıklarıyla kurslarda verilen eğitim arasında birtakım farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu anlamda özellikle fikhî olarak Şafîî mezhebine mensup olan toplumlarda velilerin çocukları için bu yönde bir eğitimin verilmesine dönük beklentilerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Buradaki veliler, 4-6 yaş Kur’an kurslarındaki dinî eğitimde sadece abdest ve namaz ile ilgili konularda bir esneklik tanınarak Şafîî mezhebinin öğretilerinin tercih edilebileceğine ilişkin taleplerini dile getirmiştir. Sözelimi K4, konuya şu şekilde dikkat çekmiştir: *“Ben Şafîî mezhebine mensup biriyim ve böyle bir gelenekten geliyorum. Eskiden beri bize bu mezhep etrafında ibadet eğitimi verildi. Yani atadan, babadan böyle gördük. Bu konuyla ilgili herhangi bir taassup da beslemiyorum. Ancak çocuğum mesela Sübhâneke duası yerine Veccehtü duasını ezberleyebilir. Bu bizim kültürümüzde var. Kültürün devamı ve sürekliliği için bu konu önemlidir diye düşünüyorum. Bunun yanında yine Kunut duası Şafîîlikte olduğu gibi öğretilir. Bunların toplum için daha iyi olacağına inanıyorum.”* Bu konu ile ilgili görüş ileri süren bir başka veli K5 ise şunları ifade etmiştir: *“Şuna da özen gösterilmesi gerektiğini düşünüyorum: Biliyorsunuz bölgemizin büyük bir kısmı Şafîî mezhebine mensup. Hanefî mezhebine mensup olan kişiler de var ama mesela ben Şafîî mezhebine mensubum. Yani çocuğumun da Şafîî mezhebine göre eğitim almasını beklerdim. Ama orada mesela namaza başlangıç duası olarak*

Sübhâneke duası ezberletilir. Ben bu durumdan rahatsız değilim. Nihayetinde Şafîiler de bu duayı okuyabilir. En azından mezhep eksenli olarak bize danışıp sorabilirlerdi. Böyle olsaydı daha iyi olacağı kanaatindeyim.” Kurslarda verilen eğitim bağlamında sadece abdest ve namaz konularında ilgili iki mezhebe bağlı olarak bazı küçük farklılıklar mevcuttur. Çalışma grubunda yer alan kursların tamamında Hanefî mezhebine yönelik eğitim verildiği tespit edilmiştir. Bununla beraber veliler, kültürel açıdan devam eden alışkanlıklarının Şafîî mezhebi bağlamında çocukları üzerinde de devam etmesini beklediklerini dile getirmişlerdir. Literatürde doğrudan 4-6 yaş Kur'an kurslarına dair böyle bir farklılığı ya da beklentiyi ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak örgün din eğitimi bağlamında konu tartışılmış, öğretmenlerin farklı uygulamaları tercih etme eğilimi gösterdiklerine ilişkin veri ve tespitler ileri sürülmüştür (Karasu, 2021, ss. 87-96). Velilerin sahip olduğu bu beklentinin öğretici yeterliklerini kapsayan boyutu da konuya yeni tartışma alanları kazandıracaktır. Nitekim öğreticilerin yeterlik algılarının özellikle fikhî konularda düşük olduğuna dair tespitler mevcuttur (Karasu, 2019, s. 487).

2.3. Velilerin Kurslardaki Fiziksel Koşullara Dair Görüşlerine İlişkin Bulgular

Veliler ile yapılan görüşmelerde ortaya çıkan temalardan biri de kursların fiziksel koşullarıdır. Veliler, çocuklarının günün belli saatlerinde buldukları mekânı, bu mekânın sahip olduğu imkânları, avantaj ve dezavantajları önemsemiş, bu hususa ilişkin olarak da görüş beyan etmişlerdir. Kursların fiziksel koşullarına ilişkin bulgular incelendiğinde öne çıkan iki temel kodun yer aldığı görülmektedir. Bunlardan biri mevcut fiziksel koşulların betimlenmesidir. Burada velilerin her biri çocuklarının devam ettiği kursların genel yapısı hakkında bilgiler vermiştir. Bununla beraber velilerin, çocukların Kur'an kursu adı altında buldukları mekânın bazı özellikler taşıması gerektiğini de düşündükleri ortaya çıkmıştır. Bu sebeple fiziksel koşullara ilişkin ikinci kod ise ideal bir 4-6 yaş Kur'an kursunun sahip olması gereken fiziksel koşullara ilişkin görüş ve düşüncelerdir.

Kursların fiziksel koşullarına ilişkin olarak velilerden elde edilen bu bulguları ve bu bulgular etrafında kümelenen kodları şu şemada somutlaştırmak mümkündür:

Şema 6: Ebeveynlerin kurslardaki fiziksel koşullara dair görüşleri

Kursların mevcut durumuna bakıldığında, fiziksel koşul ve mekân olarak genellikle câmi ile aynı bina içerisindeki bir bölümün 4-6 yaş Kur'an kursuna tahsis edildiğine ve genel anlamda çeşitli yetersizlikler taşıdığına ilişkin bilgilerin verildiği görülmektedir. K1, şu hususu dile getirmiştir: *"Fizikî koşullar daha iyi olabilir. Baktığımız zaman Diyanet'e bağlı kursların hemen hepsinin fizikî koşulları yetersiz. Çocukların oyun alanları mesela câminin alt katında, kursun bulunduğu yerde alıyor."* K3, fiziksel koşulları şu şekilde betimlemiştir: *"Buradaki kurs, câminin altında yer alıyor. Biraz küçük bir ortam. Bu ortamda tahminimce 10 küsur öğrenciden oluşan iki ayrı grup var. Ortalama 20-25 kişi. Baştan itibaren 4-6 yaş kursuna özel olarak yapılmamış, sonradan 4-6 yaş kursu haline getirilmiş. Biraz küçük bu sebeple. Bunun dışında mesela kursun lavabosu kursun içinde değil, dışarıda yer alıyor. Burada ablaları olduğu için çok fazla problem olmuyor ama daha güzel olabilirdi (...) Bunun yanında çocukların kitaplarının olduğu, yemeklerin yendiği ortamlar da aynı, farklı değil. Yemek zamanında kitapları kaldır, yemek getir falan biraz zor olabiliyor."* Çalışma grubunda yer alan bir velinin çocuğunu gönderdiği kursun bir dairede yer aldığı bilgisi de mevcuttur. K5, bu ortamı şöyle değerlendirmiştir: *"Kurs câminin altı veya üstü değil, 4-6 yaşa tahsis edilmiş bir kurstur. Çocuklar yazın gördüğümüz gibi câmide toplanmış, başında birinin olduğu bir görüntüden ziyade bir sınıf ortamında eğitim almaktadır (...) Ancak kursun kendine göre bazı eksiklikleri de mevcuttur. Mesela bir bahçesinin olmaması, çocuk oyun alanının olmaması gibi."* K2, şunları dile getirmiştir: *"Kurslar genel anlamda donanımlı kabul edilse de öğretim ve teknolojik materyallerin burada eksik olduğunu fark ediyorum. Teknolojik araç gereçler, mesela bir internet bağlantısı ve akıllı tahta olabilir bu çok önemli bir imkân sağlayabilir."* K6 ise şu hususları dile getirmiştir: *"Benim anladığım kadarıyla bu kurslara çok talep var ve şu an olabildiğince bu kursların çokça açılması için uğraşılıyor. Bir kurs açalım, hocamızı atayalım, şartları sonra iyileştiririz deniliyor. Yani insanlara ulaşmak istiyorlar. Bizim kurs da câminin altında, çok geniş bir alana sahip. Burada sınıflar var, oyun alanı vs câminin altında, zemin katta yani. Alan çok geniş olduğu için bunların hepsi var. Ancak ısınma problemi var. Câmi yaktığı zaman burada kalorifer yanıyor anladığım kadarıyla. Bu sebeple hastalık da oluyor."* K7, farklı olarak şunları ifade etmiştir: *"Çocuğumun devam ettiği kursun bir bahçesi, meyve ağaçları vs var. Bazen orada etkinlik yaptıklarını duyuyoruz. Ama orada da park sorunu var. Sadece bir bahçe olarak değil, oyun alanının olması da iyi olabilirdi."* Literatür incelendiğinde 4-6 yaş Kur'an kurslarının fiziksel koşullarına ilişkin yetersizliklerin genel bir problem olduğu ve pek çok çalışmaya konu edildiği görülmektedir (Aybey, 2019, s. 235; Bayka, 2019, ss. 47-48; Gün, 2016, ss. 54-55; Korkmaz, 2019, s. 92, 2020, s. 57; Üzümcü & Çınar, 2020, s. 44; Yağcı, 2020, s. 205). Bu kurslardaki öğretici görüşleri ve problemleri bağlamında ele alınan tüm çalışmalar üzerinde yapılan bir araştırmada da fiziksel koşulların eksikliğini yaygın bir yapısal problem olduğu ortaya konulmuştur (Ecer & Çakmak, 2021, s. 824).

Fiziksel koşulların düzenlenmesi ve iyileştirilmesi hususunda çeşitli girişimlerin yer aldığı da dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu bağlamda farklı kurumlarla iş birliği halinde çalışmalar yapılmaktadır. K3, bu iş birliğine dair bir tespitini şu şekilde ifade etmiştir: *"çocuğum*

geçenlerde belediye tarafından kendilerine oyuncak getirildiğini söyledi. Bunun dışında ben belediye tarafında bazı temizlik görevlilerinin bu kurslara gelerek temizlik ve hijyen çalışmaları yaptığını gördüm. İki-üç defa denk geldim. Yani sabah öğrenciler henüz gelmeden gelip burayı temizliyorlar.”

4-6 yaş Kur'an kursları ile ilgili temas edilen ve betimsel bir üslup ile ortaya konulan bu fiziksel koşulların yanı sıra, ideal bir kursun nasıl bir fiziksel çevreye sahip olması gerektiği ile ilgili de veliler görüş beyan etmişlerdir. Bu görüşler ifade edildiği üzere geniş, dışarı ile temasının sağlandığı bir oyun alanı, ikincisi de câmi ile bütünleşik bir ortam olmasıdır.

Kursların oyun alanı ve bir bahçeye sahip olması gerektiği hususu, çocukların erken dönemlerinde rahat, serbest ve hareket alanlarının gerekli ölçüde kendilerine özgürlük alanı tanıdığı bir sosyal ve fizikî çevre etrafında kümelenen görüşler ile gündeme gelmiştir. K1, bu hususu “*çocukların gün içerisinde dışarı ile temasları gerekir. Böyle bir çevre oluşturulabilir*” şeklindeki ifadeleri ile dile getirmiştir. K3'ün görüşüne göre kursların şu şekilde olması gerekir: “*Daha önce başka bir amaçla değil de sadece 4-6 yaş kursu için yapılan müstakil bir bina olsa daha güzel olabilirdi. Lavaboları dışarıda değil de içeride olsa, oyun alanları daha zengin olsa daha iyi olur. Bunun yanı sıra çevresi de daha düzgün olabilir, mesela kursun dışarıya buna göre düzenlenebilir. Özellikle oyun alanı açısından burası daha iyi olabilir. Fiziksel olarak da ders yapılan, yemek yenen, oyun oynanan alanların da birbirinden farklı, müstakil mekânlar olması lazım. Bunun yanında bana göre çocukların kurslarının merdivenli, basamaklı, katlı yerler olmaması lazım. Daha düz ayak, tek katlı olarak tasarlanabilir mesela. Ama bunun yanında câmiden de tamamen ayrı olmamalı. Bir irtibat olmalı yani. Câmi, yanında bahçeli yeşillik, oyun alanı olan bir 4-6 yaş kursu olsa daha iyi olur.” K2, benzer olarak şunları dile getirmiştir: “*Çocuğumun devam ettiği kursun müstakil, çok da yüksek olmayan, tek katlı bir binasının olmasını çok isterdim. Basamaksız, merdiveni olmayan, kendi bahçesi ve oyun yerinin olmasını gerçekten isterdim. Güven verme açısından câmi ile yan yana, yakın olmasını da önerebilirim. Çocukların câmiyi görmesi de bir zenginliktir.” K5'in bu kurslarla ilgili beklentileri şekildedir: “*Genelde her şeyden önce kursların bir câmi külliyesi içerisinde yer almasını önemsiyorum. Bu durum çocuğun girdiği ortamın câmi ile bütünleşik bir yer olması, câmi fikrine ısınması açısından pekiştirici oluyor. Fakat câminin içinde değil, câmiden bağımsız, sadece 4-6 yaş kursuna hasredilmiş, yani müstakil bir yapı olmasını isterdim.” K6, bu kapsamda şu sözleri sarf etmiştir: “*Açıkçası şöyle bahçesi olan bir alanın özlemine çekiyoruz. Mesela benim Tokat'ta bir arkadaşım var, onların çocuğunun 4-6 yaş Kur'an kursunun bahçesi var, zaman zaman çocuklar orada kahvaltı yapıyor. Burada çardaklar yapmışlar çocuklar için. Salıncak, kaydırak gibi oyun alanı var. Fakat bizim çocuklar sadece kursun içinden çıkamıyor. Hayalimiz şöyle bahçesi olan, ısınma problemi olmayan, korunaklı bir müstakil yapı olmasını isteriz.” İleri sürülen bu görüşler incelendiğinde, velilerin bir 4-6 yaş Kur'an kursu için öncelikle müstakil bir yapıyı daha çok yakışır buldukları fikrinin öne çıktığı dikkatleri çekmektedir. Bu müstakil ortamın çocukların****

bedensel gelişimlerine uygun olacak bir mimari anlayışla hazırlanmış olması, çeşitli etkinlikler için işlevsel bir bahçesinin bulunması gerektiği de öne çıkmaktadır. Bununla beraber bu kursların câmiden de tamamen bağımsız olmaması, câminin gölgesini hissedecek bir fiziksel ortamda yer alması gerektiği de düşünülmektedir. Bütün bu görüşler birleştirildiğinde velilere göre 4-6 yaş Kur'an kursunun câmi ile aynı avluda, kendisinde has bir bahçesinin bulunduğu, tek katlı, sade bir mimariye sahip olması gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

4-6 yaş Kur'an kursları, Türkiye'nin erken çocukluk dönemi din eğitimi tecrübesi olarak ortaya çıkmış, halen bu yaş grubuna hitap eden DİB'e bağlı bir kurumdur. Bu kurslara her geçen yıl talep artmakta ve bu sebeple hem açılan kurs sayısı hem kurslarda görev yapan öğretici sayısı hem de öğrenci sayısı artmaktadır. Son olarak 2022 yılında hazırlanıp uygulanmaya başlanan öğretim programı ile kurslardaki eğitimin nitelik ve çeşitliliğinin artırılmasına dönük girişimler dikkat çekmiştir.

Kurslara çocuklarını gönderen ebeveynlerin görüşlerini Van ili örneklemini ile araştıran bu çalışmada çocukların kurslara gönderilme nedenleri, kurslarda verilen eğitim ve kursların fiziksel koşulları olmak üzere üç tema ortaya çıkmıştır.

Velilerin çocuklarını bu kurslara gönderme sebepleri çeşitlilik arz etmekle beraber öne çıkan husus, çocukların temel anlamda bir dinî eğitim almalarının sağlanabilmesidir. Bu anlamda veliler, henüz örgün eğitime başlamamış olan çocuklarının dinî öğrenmeler elde etmelerini önemsemekte ve bu amaçla çocuklarını bu kurslara göndermektedirler. Bununla beraber çocukların ev ortamından uzaklaşarak akran grubu içerisinde sosyalleşmeleri ve gelişimlerini bu şekilde sürdürmeye devam etmeleri de velilerin bu kursları tercih etmesinin ikinci sebebi olarak öne çıkmaktadır. Yaklaşık 10 yıllık bir tecrübeyi geride bırakan 4-6 yaş Kur'an kurslarının toplumda tanınması ve önerilen bir yaygın eğitim kurumu haline gelmesi de tercih sebebi arasında yer almaktadır. Bu anlamda daha önce çocuklarını 4-6 yaş kurslarına gönderen velilerin memnun kalmaları ve çevreye tavsiyede bulunmalarının etkili olduğu öne çıkmaktadır. Çocukların gönderildiği kursların herhangi bir özel hüviyet taşımaksızın doğrudan DİB'e bağlı olması ve resmi bir kimlik taşımasının, erken dönemlerde dinî eğitimi önemseyen velilerin bu kurslara yönelmelerinde önemli bir rol oynadığı dikkat çekmektedir. Bu durum örgün eğitim kurumlarında ilgili yaş aralığına hitap eden bir din eğitimi faaliyetinin olmamasından da kaynaklanmaktadır. Nitekim söz konusu kurumlardaki bu durum, toplum tarafından bir eksiklik olarak görülmekte ve eksikliğin telafisi için 4-6 yaş Kur'an kurslarına bir yönelim gerçekleşmektedir.

4-6 yaş Kur'an kurslarındaki eğitim, programın amaçlarında da yer aldığı üzere dinî eğitime dair Kur'an öğretimi başta olmak üzere çeşitli konular etrafında şekillenmektedir. Yanı sıra yine programda yer alan temel becerilerin kazandırılması ile ilgili konuların da bir etki

oluşturulduğu tespit edilmiştir. Veliler, çocuklarının seviyelerine göre bu becerileri edinmelerinde kursların sistematik rolüne vurgu yapmaktadır. Nitekim hem dinî öğrenmeler hem de edinilen becerilerin gündelik hayatta kullanıldığı ve bir davranış değişikliği meydana getirdiği hususu dikkat çekmektedir. Ancak özellikle Şafî mezhebine mensup ebeveynlerin yoğun olarak yaşadığı bölgede bazı ibadatlere dair davranışların toplumun gelenek ve kültürüne uygun olarak yine bu öğretiler çerçevesinde sürdürülmemesinin bir eksiklik olarak kabul edildiği görülmektedir.

Kursların sayısı, eğitim içeriği ve öğrenci profili artmakla beraber fiziksel koşullarındaki iyileşmenin henüz veli beklentisini karşılayacak düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Velilerin bu bağlamda ideal bir 4-6 yaş Kur'an kursu tasavvuru geliştirdikleri önem taşıyan bir husustur. Bu tasavvur bağlamında kursların tek katlı ve müstakil bir yapısının, çeşitli eğitsel etkinlikler için müsait bir bahçesinin ve çocukların bedensel gelişimlerine uygun bir şekilde hazırlanmış oyun alanlarının bulunmasının gereklilik arz ettiği yönünde beklentiler mevcuttur. Bununla beraber kursların câmi ile aynı avluda, bir külliye havasında olması gerektiğinin de altı çizilmektedir. Veliler, 4-6 yaş Kur'an kursları için müstakil bir yapı talep etmekle birlikte bu yapının câmi gölgesinden uzak olmamasına da dikkat çekmektedirler.

Elde edilen sonuçlar bağlamında DİB'e ve konuya ilgi duyan araştırmacılara çeşitli önerilerde bulunmak mümkündür. Bu anlamda DİB'in kursların fiziksel koşullarının iyileştirilmesine dönük çalışmalara ağırlık vermesinin önem arz ettiği ifade edilebilir. Zira çocukların aldıkları eğitim kadar eğitimin yürütüldüğü mekânın koşullarının yeterli olması da gereklidir. Bu kursların câmi ile aynı çevreyi paylaşacak şekilde müstakil ve basamaksız olarak tek katlı inşa edilip kendilerine münhasır bir bahçe ve bu bahçenin de oyun ve etkinlik alanları ile donatılması düşünülebilir. Bununla beraber Şafîlik başta olmak üzere Türkiye'deki fikhî mezhep çeşitliliği göz önünde bulundurularak kurslardaki eğitim içeriği hakkında çeşitli alternatifler üzerinde düşünülebilir.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarına ilgi duyan araştırmacıların da akademik çalışmalarla bu alanı zenginleştirmesi, mevcut problemlerin tespit edilip çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi bağlamında önem arz etmektedir. Bu kapsamda özellikle velileri merkeze alıp farklı illerin örneklem grubu olarak seçilip çalışılması, burada yer alan sosyolojik yapının ve bu yapının gereğine bağlı sorun ve çözümlerin gündeme gelmesi için gerekli görülmektedir. Yanı sıra 4-6 yaş grubu Kur'an kursları bağlamında veliler ile ilgili yapılan bütün akademik araştırmaların çalışma grubu olarak seçildiği bir meta-sentez tasarısı da geliştirilebilir. Böylece veli görüşleriyle ilgili genel bir panoramanın ortaya çıkarılması sağlanarak kursların bu paydaşına ilişkin alanyazına önemli katkılar sunulabilir.

Kaynakça

Acur, E. (2019). *Öğretici görüşleri bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki değerler eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Akgül, M. (2020). *4-6 yaş grubu Kur'an kursu eğitiminin veli görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi (Amasya örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Altaş, N. (2022). *Din eğitimi* (2. Basım). Nobel.
- Aybey, S. (2019). 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının eğitim-öğretim faaliyetleri ve problemleri (Zonguldak ili örneği). *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 207-240.
- Bayka, H. (2019). *Öğretici ve veli görüşleri açısından Kur'an kursları öğretim programı (4-6 yaş grubu)'nın değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Berg, B. L., & Lune, H. (2019). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (E. C. Aybek, Çev.; 4. Baskı). Eğitim Yayınevi.
- Bolat, E. Y., & Kahveci, D. (2016). 4-6 yaş grubu çocukların bazı değişkenlere göre sosyal becerilerinin karşılaştırılması. *Turkish Journal of Primary Education.*, 1, 14-25.
- Büyükköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (24. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Y. Dede, Çev.; 3. Baskı). Eğiten Kitap Yayınları.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.; 6. Baskı). Siyasal Kitabevi.
- Demir, Ö., & Camadan, R. (2019). 4-6 yaş grubu Kur'an kursları ebeveyn memnuniyeti: Bayburt il örneği. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 7-38.
- DİB. (2014). *Faaliyet raporu 2013*.
<https://stratejigelistirme.diyanet.gov.tr/Documents/2013%20Yılı%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- DİB. (2018). *Kur'an kursları öğretim programı (4-6 yaş Grubu)*.
[https://egitim Hizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/Kur%27an%20Kurslari%20Öğretim%20Programi%20\(4-6%20Yaş\)%20-%202018.pdf](https://egitim Hizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/Kur%27an%20Kurslari%20Öğretim%20Programi%20(4-6%20Yaş)%20-%202018.pdf)
- DİB. (2022a). *4-6 yaş grubu Kur'an kursları öğretim programı*.
<https://egitim Hizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/4-6%20Yaş%20Grubu%20Kuran%20kurslari%20Öğretim%20Programi-2022.pdf>
- DİB. (2022b). *Faaliyet raporu 2021*.
<https://stratejigelistirme.diyanet.gov.tr/Documents/2021%20Faaliyet%20Raporu.pdf>

- Ecer, M., & Çakmak, A. (2021). Bir meta-sentez çalışması: Öğreticilerin gözünden 4-6 yaş Kur'an kursları. *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi*, XXI(2), 803-831.
- Gücen, A., Çakmak, A., & Ay, M. F. (2016). 4-6 yaş Kur'an kursu öğretim programının öğretici görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. İçinde M. Kıbrıs (Ed.), *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı* (ss. 752-765). İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Gün, A. (2016). Veli ve öğretici görüşleri doğrultusunda 4-6 yaş grubu Kur'an kursu eğitimi: Samsun ili örneği. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 33-66.
- Kalaç, R. (2022). Van medrese geleneğinde hadis eğitimi ve müderrislerin hadis/sünnete yaklaşımları. İçinde R. E. Gül & A. A. Çanakçı (Ed.), *Türkiye'de Hadis Eğitimi* (ss. 169-228). Palet Yayınları.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar-ilkeler-teknikler* (23. Basım). Nobel Yayınları.
- Karasu, T. (2019). Kur'an kursu öğretmenlerine göre okul öncesi dönemde din eğitimi: Muş ili örneği. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED)*, 51, 479-500.
- Karasu, T. (2021). Dinde çoğulculuk bağlamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde şâfiilik. İçinde A. Çakmak & A. Hendek (Ed.), *Dinde Çoğulculuk ve Din Eğitimi: Türkiye Tecrübesi* (ss. 75-99). Dem Yayınları.
- Korkmaz, M. (2019). *4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında din eğitimi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*. Kimlik Yayınları.
- Korkmaz, M. (2020). 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterlikleri üzerine bir araştırma. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 53, 237-261.
- Kurt, İ. (2017). *Velilerin 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarından memnuniyet düzeyleri ve beklentileri üzerine bir araştırma (Ankara Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Neuman, L. W. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar: C. II* (7. Baskı). Yayınodası Yayıncılık.
- Sağlam, İ. (2020). Kur'an kursları 4-6 yaş din eğitimi projesi hikayesi ve mevcut durum. İçinde M. Bayyığıt, M. Özkan, A. A. Çanakçı, & A. H. A. Abdelghany (Ed.), *Erken Çocukluk Dönemi Din-Ahlak-Değerler Eğitimi ve Sorunları-2* (ss. 2-19). Panel Yayınları.
- Tüfekçi, K. (2020). *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kursları eğitiminin öğretici ve veli görüşlerine göre incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Üzümcü, M., & Çınar, N. (2020). Öğreticilere göre Diyanet 4-6 yaş Kur'an kursları (Çorlu Örneği). *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 7(1), 7-51.

Yağcı, S. (2020). Öğreticilere göre Diyanet İşleri Başkanlığı ve müftülüklerin 4-6 yaş grubu Kur'an kursları çalışmaları. *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 195-221.

Yazıbaşı, M. A. (2020). Kur'an kursu öğretmenlerine göre 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticisi, öğrencisi ve öğrenci velisinin ihtiyaç ve beklentileri (Kırıkkale örneği). *Dini Araştırmalar*, 23(57), 95-116. <https://doi.org/10.15745/da.749609>